

Bijlage Beantwoording verslag schriftelijk overleg vaste commissie Binnenlandse Zaken d.d. 4 december 2018

1. Inleiding

De veiligheidssituatie in de wereld is sinds de invoering van de vorige wet op de inlichtingen en veiligheidsdiensten in 2002 aanzienlijk veranderd. In dat dreigingsbeeld heeft de steeds verder ontwikkelende technologie een nadrukkelijke rol. Met de Wiv 2017 is het wettelijke kader op veel punten vernieuwd. Met de Wiv 2017 zijn de bevoegdheden van de diensten gemoderniseerd en zijn de waarborgen voor de privacy aanzienlijk verstevigd ten opzichte van de oude wet. Zo bevat de Wiv 2017 striktere termijnen voor het bewaren van gegevens en is er een onafhankelijke toetsende instantie gekomen, de Toetsingscommissie Inzet Bevoegdheden (TIB), die vooraf toetst of de inzet van een bijzondere bevoegdheid rechtmatig is. De versterkte waarborgen zijn niet alleen van toepassing op de nieuwe bevoegdheden maar ook op de reeds onder de Wiv 2002 bestaande bevoegdheden van de diensten die in de Wiv 2017 opnieuw zijn opgenomen.

Na aanvaarding van de nieuwe wet is op 21 maart 2018 daarover een raadgevend referendum gehouden. Naar aanleiding van de geldige uitkomst van dit raadgevend referendum, waarbij 49,44% van de kiezers tegen de wet stemde en 46,53% voor, heeft het kabinet vervolgens conform de Wet raadgevend referendum de uitslag in overweging genomen en bij brief van 6 april 2018 (345 88, G) het parlement geïnformeerd over de gevolgen die – na heroverweging – daaraan werden verbonden. Zo zijn er beleidsregels vastgesteld die per 1 mei 2018, gelijktijdig met de volledige inwerkingtreding van de Wiv 2017, in werking zijn getreden. Daarnaast is een wetsvoorstel tot wijziging van de Wiv 2017, dat eveneens was aangekondigd, thans voor advies aanhangig bij de Afdeling advisering van de Raad van State.

De CTIVD heeft in haar voortgangsrapportage kritisch geoordeeld over de implementatie van de versterking van een aantal van de waarborgen in de Wiv 2017. Hierbij is het goed om te benadrukken dat de rapportage een *inschatting van risico's* op onrechtmatig handelen betreft en niet het oordeel dat daarmee reeds onrechtmatig is gehandeld. Met de CTIVD zijn wij van oordeel dat de Wiv 2017 in balans is, maar dat implementatie van de wet veel van de diensten vergt en dat hier nog veel werk nodig is. Juist omdat de versterking van de waarborgen in de nieuwe wet diep ingrijpt op de werkprocessen van de diensten, vergt de goede implementatie veel tijd en inspanning.

De implementatie van de Wiv 2017 heeft voor beide diensten prioriteit. Zowel in aanloop naar de inwerkingtreding van de Wiv 2017 als daarna hebben beide diensten veel werk verzet voor een goede implementatie. Zoals de CTIVD ook schetst, is een substantieel deel van de capaciteit van de AIVD en de MIVD ingezet voor deze implementatie. Hierbij wordt nauw samengewerkt tussen beide diensten. Uiteraard geldt wel dat het twee verschillende organisaties betreft met ieder zijn eigen inbedding, uitdagingen, taken en werkwijze.

Naar aanleiding van de voortgangsrapportage van de CTIVD hebben de diensten bovendien nog aanvullende maatregelen getroffen, zoals ook geduid in de aanbiedingsbrief van 4 december jongstleden. De inspanningen van de diensten voor de implementatie van de wet gaan daarmee onverminderd door. Wij streven ernaar om de risico's op toekomstige onrechtmatigheden aanzienlijk te hebben beperkt bij de volgende voortgangsrapportage van de CTIVD in mei 2019, in het bijzonder voor de onderwerpen waar zij op dit moment een hoog risico signaleert. Tot slot blijft voor ons overeind dat de operationele taakuitvoering doorgang moet blijven vinden. Dit is van het grootste belang voor de nationale veiligheid.

2. Algemeen beeld

Meerdere fracties hebben vragen gesteld over de voorbereidingen van de diensten op de implementatie en of de diensten de veranderoperatie hebben onderschat. Een goede implementatie vergt veel tijd en inspanning. Zoals eerder aangegeven hebben de diensten in aanloop naar de inwerkingtreding van de wet projectorganisaties opgericht ten behoeve van de voorbereiding op de implementatie. Een belangrijk deel van de capaciteit van de AIVD en de MIVD is toentertijd gegaan naar een zorgvuldige implementatie.

Na inwerkingtreding van de Wiv 2017 is gebleken dat de implementatie van de nieuwe wet meer impact op de diensten heeft dan door ons en de diensten bij de totstandkoming van de wet is onderkend. Dit is ook door de CTIVD vastgesteld in haar rapportage. De versterking van de waarborgen in de Wiv 2017 grijpen nog dieper in op de kern van het werk van de diensten, namelijk de verwerving en verdere verwerking van gegevens. Hierdoor is het lastig gebleken de implementatie te combineren met een niet afnemende inzet op de operationele taakuitvoering. Zo geldt bijvoorbeeld voor datareductie dat er een grote verscheidenheid is van data waarover de diensten middels de inzet van bijzondere bevoegdheden beschikken. Deze data kunnen allerlei verschillende vormen aannemen en via verschillende bevoegdheden worden vergaard. Voor elke 'soort' data moet een datareductie systematiek worden ingeregeld die bovendien controleerbaar is. Zoals de CTIVD zelf ook stelt in haar rapport is een dergelijke systematiek zeer complex en niet eenvoudig te realiseren. Bovendien komen de diensten bij de daadwerkelijke (technische) implementatie zaken tegen die vooraf niet konden worden voorzien, hetgeen overigens niet ongebruikelijk is bij de inwerkingtreding van een ingrijpende nieuwe wet.

Daarnaast heeft de TIB, al dan niet in gezamenlijkheid met de CTIVD, een aantal wettelijke vereisten na inwerkingtreding van de Wiv 2017 voorzien van nadere uitleg, waarvan de uitwerking in de werkprocessen van de diensten extra inspanningen vergt bovenop hetgeen reeds aan de implementatie van de wet als zodanig werd besteed.

De AIVD en de MIVD hebben nauw samengewerkt bij de implementatie van de Wiv 2017. Zoals ook aangegeven in de aanbiedingsbrief van 4 december jongstleden worden er zowel bij de AIVD als de MIVD aanvullende maatregelen getroffen voor een verantwoorde implementatie van de wet inclusief de daarin neergelegde essentiële waarborgen voor de bescherming van de rechten van de burger. Een goede implementatie is en blijft prioriteit voor ons en voor de diensten, gelijktijdig met de voortzetting van de operationele taakuitvoering.

Verschiedende fracties hebben gevraagd naar de (verwachte) voortgang van de implementatie van de Wiv 2017 door de diensten. Zoals door ons gesteld in de aanbiedingsbrief van 4 december jongstleden streven wij ernaar om de risico's op toekomstige onrechtmatigheden aanzienlijk te hebben beperkt bij de volgende voortgangsrapportage van de CTIVD in mei 2019, in het bijzonder voor de onderwerpen waar zij op dit moment een hoog risico signaleert. In reactie op de vraag van de leden van de D66-fractie en van de GroenLinks fractie hoe en op welke termijn de diensten werken aan deze doelstelling, geldt dat verschillende maatregelen hiertoe al in gang zijn gezet. Zo is er al gestart met het vastleggen van werkprocessen voor onderzoekopdrachtgerichte interceptie via de ether ten aanzien van het 'zo gericht mogelijk' criterium en wordt er volop gewerkt aan het verder invullen van het stelsel van datareductie. Naar verwachting zullen voor 1 mei 2019 de voornoemde werkprocessen zijn vastgelegd en het fundament voor het stelsel van datareductie zijn ingericht. Daarbij geldt voor de MIVD echter, zoals de CTIVD in de voortgangsrapportage ook opmerkt, dat de inrichting van het stelsel van datareductie samenhangt met noodzakelijke ontwikkelingen op het gebied van de ICT-infrastructuur. In het eerste kwartaal van 2019 zullen beide diensten een gedetailleerde en toetsbare tijdsplanning delen met de CTIVD over de door te voeren verbeteringen, waarbij de MIVD specifiek zal ingaan op de ontwikkelingen op het gebied van de ICT-infrastructuur in

relatie tot de inrichting van het stelsel van datareductie.

De vraag van de leden van de VVD-fractie of de CTIVD op basis van de actualisatie in oktober 2018 ook vooruitgang heeft geconstateerd in het operationaliseren van de nieuw toegekende bevoegdheden, moet door de CTIVD worden beantwoord. Het rapport is het resultaat van de actualisatie in oktober 2018. Daar de diensten continue werken aan implementatie van de wet, is er ons inziens in de periode tussen mei en oktober 2018 sprake geweest van vooruitgang.

De leden van de VVD-fractie hebben ook specifiek gevraagd of in de toezichtsactiviteiten naar de werking van de wet ook wordt gekeken of de vele waarborgen die de wet kent juist niet contraproductief werken voor de effectiviteit van de diensten. Wij zien dat de implementatie van de wet veel vraagt van de diensten. Daarbij brengt de nieuwe wet ook een omvangrijke wijziging van het stelsel van toestemming en toezicht met zich mee, zoals de introductie van de TIB als nieuwe toetsende instantie. De CTIVD is er om erop toe te zien dat de werkzaamheden van de diensten in overeenstemming zijn met de wet. De effectiviteit wordt betrokken bij de in de Wiv 2017 voorziene evaluatie van de wet en van het functioneren van de diensten (art. 167 lid 1 en 2).

Wat betreft de vraag van de leden van de Partij voor de Dieren-fractie of de diensten voorbij gaan aan de aanvullende communicatie tussen de ministers en het parlement en zich te veel richten op de kale wettekst, kunnen wij melden dat de diensten, uiteraard hetgeen gewisseld is in het kader van de parlementaire behandeling van het wetsvoorstel alsmede hetgeen daarna nog over de uitvoering van de wet met de Kamer is gedeeld, bij de implementatie betrekken.

De leden van de D66-fractie stelden de vraag of er voldoende capaciteit, kennis en ervaring bij de diensten aanwezig is om de wettelijke taken en de daaruit voortvloeiende zorgplicht adequaat te borgen. Tevens hebben zowel de leden van de D66-fractie als die van de PvdD-fractie gevraagd of er sprake is van weerstand bij de diensten ten aanzien van de implementatie. Wij willen hier benadrukken dat de professionaliteit van de diensten buiten kijf staat. Van weerstand ten aanzien van de Wiv 2017 en de implementatie hiervan is ons niet gebleken. Beide organisaties zien de versterkte waarborgen en de gemoderniseerde bevoegdheden als belangrijke en noodzakelijke verbetering en streven ernaar deze op verantwoorde manier te implementeren. De wettelijke taken en daaruit voortvloeiende zorgplicht zullen door de diensten adequaat geborgd worden.

De leden van de D66-fractie hebben in dit kader gevraagd in hoeverre de administratieve lasten voor de diensten met deze wet zijn toegenomen en wat dat doet met de capaciteit voor hun operationele werkzaamheden. Ook hebben de leden van de PvdD-fractie in dit kader gevraagd om een indicatie van de verdeling van inzet bij de inlichtingendiensten tussen implementatie en operationele werkzaamheden. Zoals door ons aangegeven in de aanbiedingsbrief van de voortgangsrapportage kost de implementatie veel tijd en inspanning. Een substantieel deel van de capaciteit van de AIVD en de MIVD zal ook komende tijd gaan naar een zorgvuldige implementatie. Overigens zullen de versterkte waarborgen blijvende aandacht en daarmee ook structureel capaciteit vragen van de diensten. Gelijktijdig met de implementatie van het nieuwe wettelijke kader dient de operationele taakuitvoering van de diensten en daarmee de bescherming van de nationale veiligheid doorgang vinden. Dit is immers de wettelijke taak van de diensten. Deze combinatie vormt een uitdaging.

Voor de door de leden van de VVD-fractie gestelde vraag of wij ons herkennen in de uitspraak van de CTIVD dat de diensten te veel gericht zijn op operationele capaciteit in plaats van op beleidsmatigheid, geldt dat het vinden van de exacte balans hierin altijd aandacht vraagt. Uiteraard zijn de diensten druk bezig met de implementatie van de wettelijke en beleidsmatige waarborgen en wordt hierbij ook capaciteit ingezet om het beleid rondom de toepassing van de wet vorm te geven. Zoals gezegd mag dit er niet toe leiden dat de operationele praktijk geen doorgang kan vinden. Hiermee zou het beschermen van de nationale veiligheid in het geding komen. Uiteindelijk is het nieuwe wettelijke kader niet alleen bedoeld om (terecht) de waarborgen voor de privacy aanzienlijk te verstevigen, maar ook om de bevoegdheden van de diensten te moderniseren ten behoeve van de operationele werkzaamheden die nodig zijn om de nationale veiligheid te beschermen.

In reactie op de vraag van de leden van de PvdD-fractie of bevoegdheden waarvan de toezichthouder heeft vastgesteld dat het risico op onrechtmatig handelen hoog of gemiddeld is, kunnen worden opgeschort zolang de verplichte waarborgen niet op orde zijn, willen wij benadrukken dat dit onverantwoord is. De diensten werken hard om met name deze risico's zo snel mogelijk terug te brengen naar een meer aanvaardbaar niveau. De werkzaamheden van de diensten zijn erop gericht om de nationale veiligheid te beschermen door tijdig dreigingen te onderkennen. De inzet van bevoegdheden door de diensten is een cruciaal onderdeel van deze werkzaamheden. Een zorgvuldige implementatie van de wet dient hand in hand te gaan met deze operationele taakuitvoering, waarbij beide elementen elkaar moeten (en ook kunnen) versterken. Overigens willen we nogmaals benadrukken dat de CTIVD in haar voortgangsrapportage geen onrechtmatigheden heeft geconstateerd, maar een inschatting geeft van het *risico* hierop. Overigens vindt er momenteel nog geen OOG-interceptie op de kabel plaats.

In antwoord op de vraag van de leden van de SP-fractie of de TIB ook daadwerkelijk toetst of (nieuwe) bevoegdheden niet worden ingezet voordat voldoende waarborgen zijn ingebouwd in de werkprocessen van de diensten, geldt dat de TIB belast is met de toets of een door de minister verleende toestemming rechtmatig is verleend, met name of de verleende toestemming tot de inzet van een bevoegdheid voldoet aan de eisen van noodzakelijkheid, proportionaliteit, subsidiariteit en of de bevoegdheid zo gericht mogelijk wordt ingezet. Dit vindt zijn uitwerking in de aanvraag om toestemming die aan de minister wordt voorgelegd. De verdere verwerking van gegevens die met de toepassing van de bevoegdheid kunnen worden verworven valt buiten het toetsingskader van de TIB. Daar houdt immers de CTIVD toezicht op.

Een aantal fracties heeft vragen gesteld over de ICT-infrastructuur bij de MIVD en mogelijke aansluiting op adequate systemen van de AIVD. Voor beide diensten geldt dat moderne en hoogwaardige ICT-faciliteiten zeer belangrijk zijn voor een effectieve taakuitvoering. Het aanpassen van de ICT-faciliteiten en werkprocessen aan de nieuwe wet kost tijd en vraagt om investeringen. De achterstand bij de MIVD op ICT-gebied heeft de volle aandacht en het wegwerken ervan heeft prioriteit. De minister van Defensie investeert de komende jaren in ICT bij de MIVD, oplopend tot 20 miljoen euro extra structureel. De inkleuring van deze investeringen zal in een meerjarig kader gestalte krijgen.

De MIVD en AIVD werken nauw samen op het gebied van SIGINT, cyber en de implementatie van kabel-interceptie. Mede gezien het voornemen om de diensten gezamenlijk te huisvesten, ligt het voor de hand om waar mogelijk gezamenlijke ICT-faciliteiten nadrukkelijk in overweging te nemen. Hierbij zij opgemerkt dat de MIVD als defensie-onderdeel te allen tijde ook de aansluiting op Defensiesystemen moet behouden. De vraag van de leden van de VVD-fractie en van de D66-fractie aangaande de AVG wordt onder het hoofdstuk 'zorgplicht' beantwoord. De vragen van de leden van de VVD-, GroenLinks

en PvdD-fractie over een adequaat instrumentarium en interne controle op gegevensverwerking worden eveneens onder het hoofdstuk 'zorgplicht' beantwoord. De vraag van de leden van de SP-fractie inzake het 'zo gericht mogelijk' criterium wordt onder het hoofdstuk 'onderzoekopdrachtgerichte interceptie' beantwoord. De vraag van deze leden over de verankering van zorgplicht in de systemen van de diensten wordt onder het hoofdstuk 'zorgplicht' behandeld.

3. Zorgplicht

Ten aanzien van zorgplicht voor de diensthoofden focussen de fracties zich in hun vragen met name op het instrumentarium waarmee gegevensbescherming wordt geborgd (art. 24 Wiv 2017). Zoals de CTIVD ook stelt in de voortgangsrapportage hebben de diensten al voorafgaand aan de inwerkingtreding een aanzienlijk aantal maatregelen genomen ten behoeve van de interne controle langs de tien reeds in de aanbiedingsbrief genoemde hoofdthema's. Na inwerkingtreding van de Wiv 2017 is aanvankelijk door ieder op eigen wijze invulling gegeven aan de open norm van zorgplicht. Vervolgens is gebleken dat er op onderdelen verschillen van inzicht bestonden over deze invulling.

Naar aanleiding van de voortgangsrapportage is bij beide diensten bovendien een overkoepelend elfde thema geïntroduceerd, te weten 'governance' en wordt er een werkprogramma opgesteld voor het aanvullen van de bestaande maatregelen. Voor de zorgplicht moeten niet alleen beleid en werkinstructies worden geschreven, die tot doel hebben om in de hele organisatie nog meer bewustzijn te creëren over de omgang met gegevens. Het gaat ook om het opleiden van mensen en het toezien op naleving van bepaalde afspraken bij alle gegevensverwerking. Aangezien gegevensverwerking het kernproces is van de diensten, betekent dat dat alle niveaus binnen de organisaties zich moeten bezighouden met het in praktijk brengen van de eisen van de zorgplicht. Naast deze borging dient er ook monitoring van en controle op rechtmatige gegevensverwerking plaats te vinden. De diensten voeren in dit kader onder andere een aantal audits uit komend jaar.

Bij het uitwerken van een structuur waarmee borging, verantwoording, monitoring van en controle op rechtmatige gegevensverwerking plaatsvindt, maken de diensten dankbaar gebruik van de door de CTIVD geboden aanbevelingen. Uiteraard moet daarbij steeds worden voorzien in een meer precieze uitwerking, waarbij ook operationele en technische belangen worden gewogen.

In reactie op de vragen van de leden van de VVD-, D66 en GroenLinks fractie over de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) geldt dat de AVG het Europeesrechtelijke kader vormt voor gegevensbescherming. De werking van deze Verordening heeft in alle lidstaten van de EU directe werking. Zoals de leden terecht aangeven is de AVG niet van toepassing op activiteiten betreffende de nationale veiligheid. In de AVG zijn wel onder meer algemene beginselen voor behoorlijke gegevensverwerking opgenomen die – rekening houdend met het bijzondere en veelal heimelijke karakter van de gegevensverwerking bij de diensten - ook in de Wiv 2017 terugkomen, zoals bijvoorbeeld het vereiste van doelbinding, van dataminimalisatie of de verantwoordingsplicht. Het zorg dragen voor onder meer de kwaliteit van de gegevensverwerking zoals dat in artikel 24 van de Wiv 2017 is neergelegd, impliceert dat over de uitvoering daarvan verantwoording moet kunnen worden afgelegd. De wijze waarop de diensten invulling geven aan die verantwoordelijkheid moet wel beschouwd worden in het licht van hun bijzondere taken en het in verband daarmee voortdurend zorg dragen voor bijvoorbeeld bijzondere beveiligingsmaatregelen en een ander transparantieregime dan waartoe de AVG verplicht.

Dat betekent dat uitgangspunten van de AVG en meer specifiek voor de uitvoering van de AVG ontwikkelde instrumenten van waarde *kunnen* zijn voor gegevensverwerking door de diensten

en voor het kunnen uitoefenen van toezicht op de wijze waarop de diensten daaraan uitvoering geven. Voor de diensten geldt echter het specifieke kader van de Wiv 2017 en de uitvoering van de aan hen opgedragen taken – een door of op hen toe te passen instrumentarium moet derhalve altijd worden beschouwd en ontwikkeld gegeven die bijzondere taakstelling. AVG uitgangspunten en instrumenten kunnen derhalve niet één op één worden ingezet op de gegevensverwerking door de diensten maar worden “vertaald” naar hun bijzondere positie en hun bijzondere taakstelling.

4. Datareductie

In reactie op de vraag van de leden van de PvdD-fractie over het stelsel van datareductie geldt dat het fundament voor het stelsel van datareductie voor alle door de diensten verworven data voor 1 mei 2019 is ingericht. Dit is immers noodzakelijk, gelet op het aflopen van de wettelijke bewaartermijn van één jaar voor gegevens die worden verworven met de inzet van bijzondere bevoegdheden, waarna niet beoordeelde gegevens moeten worden vernietigd. Een uitzondering hierop geldt voor data verkregen uit onderzoeksopdrachtgerichte interceptie waarvoor een termijn geldt van in totaal drie jaar met een jaarlijkse tussentijdse beoordeling waarna niet op relevantie beoordeelde gegevens worden vernietigd. Zoals hiervoor in antwoord op vragen naar de (verwachte) voortgang van de implementatie van de Wiv 2017 door de diensten reeds is opgemerkt is de inrichting van het stelsel van datareductie bij de MIVD sterk verbonden met noodzakelijke ontwikkelingen op het gebied van ICT.

Ten aanzien van de vraag van de leden van de D66-fractie aan welke inhoudelijke motivatie de CTIVD denkt voor relevantie beoordeling, vindt de CTIVD het begrijpelijk dat de diensten een breed relevantiebegrip hanteren, gelet op het belang voor het inlichtingenproces. De diensten onderschrijven dat sprake is van een objectieve relevantiebeoordeling. De wijze waarop de relevantie kan worden beoordeeld, hangt van een aantal factoren af. Eén van die factoren betreft de mate van gerichtheid van de inzet van de bevoegdheid waarmee gegevens worden verkregen: hoe specifiek een bepaalde bevoegdheid zich richt op een target, des te groter de kans op relevantie van die gegevens voor het onderzoeksdoel. Ook andere factoren zoals de aard van de onderzoeksopdracht, de eventuele combinatie van ingezette bevoegdheden en reeds verkregen data kunnen van invloed zijn op de beoordeling van de relevantie en daarmee op de termijn waarbinnen de relevantie kan worden beoordeeld. Gegeven al deze verschillende factoren is het niet eenvoudig om eenduidig aan te geven hoe relevantie wordt beoordeeld.

In de praktijk van de diensten worden gegevens, conform de Wiv 2017, zo spoedig mogelijk op relevantie beoordeeld. De termijn van drie maanden, die door de CTIVD wordt genoemd, hangt samen met de (maximale) toestemmingsduur voor de inzet van de bijzondere bevoegdheid waarmee de gegevens zijn verkregen. Binnen deze periode van drie maanden worden de gegevens beoordeeld op relevantie. Bij een verlenging van de inzet van een bevoegdheid eist de wet dat er ook wordt ingegaan op de reeds behaalde resultaten. Hierbij worden in ieder geval die relevante gegevens benoemd die de verlenging rechtvaardigen. Exacte aantallen van verlengingen van de inzet van bevoegdheden die driemaandelijks lopen, kunnen niet worden verstrekt. Daarnaast geldt dat de TIB toetst op de opbrengst van de inzet van de bevoegdheid en bij het ontbreken daarvan – voor zover het gaat om een verzoek tot verlenging - de gevraagde toestemming als onrechtmatig beoordeelt.

De vraag van de leden van de VVD-fractie over de ICT-systemen is reeds behandeld onder het hoofdstuk ‘algemeen beeld’.

5. Onderzoeksopdrachtgerichte interceptie

Ten aanzien van onderzoeksopdrachtgerichte interceptie heeft een aantal fracties vragen gesteld over de implementatie van het 'zo gericht mogelijk' criterium in de werkprocessen van de diensten. De diensten onderkennen de door de CTIVD beschreven noodzaak om werkprocessen vast te leggen. Hier wordt momenteel volop aan gewerkt. Wel is het goed om te benadrukken dat in alle toestemmingsaanvragen, waaronder ook die voor onderzoeksopdrachtgerichte interceptie, door beide diensten het criterium wordt betrokken, zoals ook door de CTIVD aangestipt (art. 48 lid 1). Bovendien dienen de door de minister verleende toestemmingen te worden goedgekeurd door de TIB alvorens de interceptie plaats kan vinden.

Dit geldt eveneens voor de aanvragen die nodig zijn voor de volgende stappen in het interceptieproces, namelijk de selectie en analyse van de geïntercepteerde data (art. 49 lid 1 en 2, art. 50 lid 1 en 2). Zo wordt in de praktijk het criterium toegepast in de verschillende stadia van het interceptieproces. De vastlegging van deze werkwijze in beleid en werkprocessen zal naar verwachting voor 1 mei 2019 zijn afgerond en zal zijn voltooid alvorens OOG-interceptie op de kabel daadwerkelijk plaatsvindt.

Op de vraag van de leden van de GroenLinks-fractie of de regering het 'zo gericht mogelijk' criterium in de komende wetswijziging zal verankeren, kan bevestigend worden gereageerd.

Aangaande de geautomatiseerde data-analyse (GDA) van metadata, zoals aangehaald door de leden van de VVD- en CDA-fractie, beraden de diensten zich nog over het door de CTIVD en TIB aangereikte kader. Zoals aangekondigd in de aanbiedingsbrief van de voortgangsrapportage zullen wij u nog voor het te plannen Algemeen Overleg over deze complexe materie separaat informeren.

6. Maatregelen

Ten aanzien van de maatregelen hebben de leden van de CDA-fractie gevraagd welke stappen de diensten zetten om in de praktijk invulling te geven aan de essentiële waarborgen voor de bescherming van de rechten van het individu. Bovenop de al getroffen maatregelen, worden er door de diensten komende tijd aanvullende maatregelen getroffen, zoals uiteengezet in de aanbiedingsbrief van de voortgangsrapportage. De maatregelen zien op een concrete invulling van de zorgplicht, zoals in de vorm van een systematiek voor interne controle, het vastleggen van beleid en werkprocessen rondom onderzoeksopdrachtgerichte interceptie op het gebied van het 'zo gericht mogelijk' criterium, voltooiën van de inrichting van het stelsel van datareductie en het op orde brengen van de ICT. Ook nieuwe elementen voortkomend uit andere nulmetingen van de CTIVD worden betrokken bij de implementatie.

De hiervoor genoemde maatregelen dienen ertoe om een verantwoorde implementatie van de wet te borgen. Zoals gezegd is de implementatie een absolute prioriteit voor de diensten. Gelijktijdig met de implementatie van het nieuwe wettelijke kader moet de operationele taakuitvoering van de diensten en daarmee de bescherming van de nationale veiligheid doorgang vinden. Dit is immers onze wettelijke taak. In antwoord op de vraag van de leden van de PvdD-fractie wie de inschatting maakt of de uitvoeringspraktijk van de diensten in het geding is, geldt dat het aan de diensten zelf is problemen in de uitvoeringspraktijk te signaleren richting de betrokken bewindspersoon. Zonder enige afbreuk te willen doen aan onze politieke verantwoordelijkheid, moge het immers duidelijk zijn dat de diensten zelf het beste zicht hebben op hun werkzaamheden.

De leden van de PvdD-fractie hebben ook gevraagd of de minister bereid is met een nieuwe wet te komen die de bescherming van privacy en persoonsgegevens als uitgangspunt neemt in plaats van de door de inlichtingendiensten gewenste bevoegdheden. In antwoord hierop merken wij op het oordeel van de toezichthouder te delen dat de wet in balans is. Er is dan ook geen enkele aanleiding om met een nieuwe wet te komen.

In reactie op de leden van de PvdD-fractie aangaande de uitspraken van de voormalig directeur van de MIVD, geldt dat deze op persoonlijke titel zijn gedaan en op geen enkele wijze representatief zijn voor de wijze waarop er binnen de diensten wordt gedacht over onderwerpen als privacy en rechtsbescherming. Van deze uitspraken nemen wij dan ook krachtig afstand. Bij de diensten werken betrokken professionals die hun werkzaamheden binnen de kaders van de wet uitvoeren. Wij zien daarom geen aanleiding voor het uitvoeren van een anonieme peiling.

De vraag van de leden van de CDA-fractie over een adequaat instrumentarium voor de zorgplicht is reeds betrokken bij de beantwoording onder het hoofdstuk 'zorgplicht'. De vraag van deze leden aangaande de ICT-infrastructuur van de MIVD is behandeld onder het hoofdstuk 'algemeen beeld'. Daarnaast is de vraag over het 'zo gericht mogelijk' criterium betrokken bij de beantwoording onder 'onderzoeksopdrachtgerichte interceptie'.

7. Tijdpad

In reactie op de vraag van de leden van de PvdD-fractie wanneer de diensten volledig aan de bestaande en beloofde wettelijke verplichtingen voldoen, geldt dat wij, zoals aangegeven in de aanbiedingsbrief van de voortgangsrapportage, ernaar streven om de risico's op toekomstige onrechtmatigheden aanzienlijk te hebben beperkt bij de volgende voortgangsrapportage van de CTIVD in mei 2019, in het bijzonder voor de onderwerpen waar zij op dit moment een hoog risico signaleert.